

УДК 801.81(477)

В.В.Телеуця

кандидат філологічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

**“Полікультуралізм” фольклорних традицій сучасного міста та села
(в умовах Подунав’я)**

Анотація

У статті виділяються основні чинники збереження фольклорної традиції в умовах сучасного міста та села. У розвитку народної традиції акцентується увага на нових функціональних контекстах, передусім урбаністичному та молодіжному (студентському). Місто визначається акумулюючим осередком, що дає поштовх до всебічного вивчення і збереження народних традицій.

Ключові слова: фольклорна традиція, чинники збереження народної творчості, урбаністичний контекст, фольклорні фестивалі.

Summari

The article deals with the basic factors of the maintenance of the folk-lore tradition, which are selected in the conditions of modern city and countryside. The focus is on the new functional contexts in the development of folk tradition, foremost urbanism and young people (student) customs. The concept of city is determined as a heat-sink cell that gives a shove to the new comprehensive study and maintenance of the folk traditions.

Keywords: the folk-lore tradition, the folk creation factors of maintenance, urbanism context, folk-lore’s festivals.

Кожна з існуючих у світі культур країн, народів, націй неповторна й унікальна, є невід’ємною складовою скарбниці світової культури. На

повнокровний розвиток етнічної культури впливає широке коло чинників. При цьому національна культура повинна розглядатися як цілісна система, що включає і фольклорно-етнографічні шари, і внесок в неї різних верств населення протягом тривалого історичного шляху, і вплив культури інших народів. "Усі ці духовні надбання засвоюються й зберігаються завдяки одному з найцінніших проявів людської культури – традиції, яка не лише зв'язує теперішнє з минулим, але й передає наступним поколінням" [5, 213].

Сутність етносу проявляється насамперед в його культурі. Трансформація етносу, зокрема набуття ним національних ознак, пов'язана в тому числі зі зміною етнічної культури, в структурі якої з'являються національно-державні цінності. У вітчизняній етнографічній та фольклористичній науках склалося так, що інтереси дослідників концентрувалися переважно на вивченні етнічної культури (традицій, звичаїв, обрядів, ритуалів), залишаючи осторонь осмислення національної культури. Коли ж про неї все-таки йшлося, то здійснювалося це, як правило, з односторонніх позицій, у прокрустових рамках ідеологізованих концепцій. При цьому визнавалися лише такі постулати: культура будь-якого етносу є всього-на-всього складовою інтеретнічної загальнонародянської культури; культура населення республік, якими б вони не були багатонаціональними, однотипна й одноманітна; національна культура може розвиватися тільки у напрямку уніфікації та стандартизації. Отже, виходило, що у національних культур немає майбутнього, і чим скоріше завершиться всесвітня інтеграція культури, тим краще. Такі приписи самі собою виключали потребу у зверненні до аналізу феномена "національна культура". Звідси – нечіткість у визначенні її критеріїв, механізму функціонування тощо. По суті, ми не можемо навіть дати чіткої дефініції того, що ж являє собою національна культура, і це при тому, що у сучасній публіцистиці це слово – найпопулярніше. Науковці ж, як і колись, намагаються уникати цього терміна, застосовуючи більш нейтральні поняття – традиційно-побутова або

ж народна культура. Нинішній спалах національної самосвідомості дає поштовх до деідеологізованого осмислення багатьох явищ, включаючи етнос, націю, національний характер і національну культуру. Основою, стабілізуючою етнос та його культуру, є *система традицій*, що являє собою свого роду колективну пам'ять, котра акумулює міжпоколінну етнокультурну інформацію. Крім того, вона регулює не лише рівень інформації, необхідний для відтворення етносу, а й ступінь іншоетнічних запозичень.

Регулювання етнокультурної інформації відбувається за допомогою *стереотипів* – своєрідних цеглин, з яких вибудована вся культура етносу. Палітра етнічних стереотипів надзвичайно різноманітна. Ними просякнуте усе національне життя, особливо такі його складові, як поведінка, спілкування, норми моралі, манери, етикет. Природно, що будь-яке порушення системи етнокультурного коду обов'язково позначається на цінностях етносу. Скажімо, послаблення міжпоколінних зв'язків призводить до дезорганізації сім'ї; дестабілізація родини, та ще й підсилена втратою мовних компонентів культури, – до знецінення духовності. Отже, *збереження етнокультурних традицій, і зокрема системи етнічних стереотипів, має непересічне значення, бо від цього залежить не лише доля етнічної культури, а значно більше: цілісність етносу, стабільність суспільства і навіть держави* [4].

Особливо ж актуальним це є у країнах, де на межі третього тисячоліття традиційна культура не просто історичний факт, але й жива реальність, якою потрібно не тільки захоплюватися, а найперше оберігати, пропагувати, досліджувати. Усе сказане й визначає актуальність порушеної проблеми.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб на основі власних польових досліджень та спостережень за станом побутування народної творчості в регіоні та країні, дослідити явище полікультуралізму фольклорних традицій сучасного міста та села.

Проблеми полікультурності активно почали вивчатися у ХХ столітті. Проте у науковій літературі вони не нові, оскільки досліджувалися, зокрема у філософії, ще з античної доби. Стародавні філософи – Сократ, Платон, Аристотель та інші частково торкалися питань полікультурності, проголошуючи гуманістичні ідеї [3, 22].

У ХХ столітті посилюється інтерес науковців до вивчення багатоманітності оформлення людського існування, до вивчення відмінностей, які існували в різних культурах. Такий процес відвів увагу вчених від вивчення культурних констант, які існували майже в незмінному вигляді у всіх культурах, на вищий щабель дослідження, оскільки аналіз стійких елементів давав можливість говорити про культуру взагалі, а аналіз відмінностей про унікальність кожної культури зокрема.

У 40-х роках ХХ століття міжнародні організації в основу своєї політики закладають визначення полікультурності сучасного світу.

Новим етапом вивчення культур є плюралізм. В його основу закладено ідею про існування у світі великої кількості самостійних, незалежних духовних сутностей. Плюралізм дає можливість не вважати культури примітивними, а також сприяє зміні практики взаємодії культур.

Плюралізм стає формально-логічною основою теорії культури. Тому від культурного плюралізму відділяється нова система поглядів – полікультуралізм як "певна система поглядів на культуру, суспільне та особистісне буття людини", так вважає В.Подобєд [3, 26]. Виник він у другій половині ХХ століття в країнах Західної Європи та США. Західний полікультуралізм у пострадянських країнах практично не досліджений. В Україні йому також не надається належної уваги. Серед досліджень цього напрямку заслуговують на увагу погляди російського науковця В.Подобєда, який вважає пріоритетними напрямками полікультуралізму права людини в культурному та суспільному житті, рівність націй та культурних моделей, недопустимість расизму та шовінізму [3, 26].

Як зазначає російський учений: "Основний принцип полікультуралізму полягає в запереченні тієї самої системи загальнолюдських цінностей, до яких так прагнув культурний плюралізм" [3, 26].

У своєму дослідженні В.Подобєд визначає ідеал полікультуралізму – абсолютна рівність всіх, прогрес та розквіт, свобода та загальна згода у прекрасному сучасному світі [3, 26].

Усі цивілізації можна поділити на полікультурні та монокультурні. Перші виникають у процесі загарбницьких воєн та великих переселень народів. В історії прикладами полікультурних цивілізацій є Османська імперія, Арабський халіфат, Російська імперія. Прикладом сучасності є США, Інтегрована Європа, Росія. До монокультурних цивілізацій відносять Китай, Японію та інші держави, але вони за своїм змістом також є полікультурними, оскільки людство починає жити у багатополлярному цивілізаційному світі. Україна належить до держав із полікультурним середовищем, що формувалося на її теренах протягом віків. Одне покоління залишало після себе культурні традиції, інше, удосконаливши їх, передавало наступним. Співіснування різноетнічних груп у певних соціальних умовах сприяло напрацюванню соціального досвіду, певних норм взаємин.

Ми погоджуємося із висловлюванням М.Рудь, яка вважає, що "сучасна соціально-культурна ситуація в Україні характеризується глибоким переосмисленням минулого, активізацією історичної пам'яті як невід'ємної частини суспільної свідомості, загального процесу формування громадянського полікультурного суспільства, у ході якого переборюється відчуженість особистості не тільки від влади й власності, але й від своєї культури, мови, традицій, звичаїв, історії, релігії. Не може бути й вважатися громадянським полікультурне суспільство, яке сповідує й насаджує в різноманітних формах моральний нігілізм, нетерпимість і насильство" [3, 27]. Сучасне українське суспільство є полікультурним, оскільки воно об'єднує людей різних національностей з усіма формами взаємодії та взаємовпливів.

Як зазначає М.Дмитренко, "усна нематеріальна традиційна культура – основа основ української нації, джерело мови, народного світогляду, професійного мистецтва. Неувага до фольклору – це втрата того ґрунту, на якому ростуть і плодоносять генетична пам'ять народу, його розум, душа й серце, формується дерево сучасного і майбутнього буття держави. Отже, соціальне, економічне, політичне і культурне значення фольклору в історії надзвичайно велике; завдяки фольклору збережено самобутність націй і культур, забезпечено розмаїття й багатство загальнолюдської культури. Втрата чи знищення усних традиційних культур, їхній занепад може призвести до морально-духовних і світоглядних катастроф людства" [2]

І як далі констатує М.Дмитренко, в Україні з різних причин спостерігаються тенденції до згасання усної традиційної творчості, забуття й відмирання автентичних явищ народної обрядовості, звичаєвості, пісенності, оповідальності. Загрозу збереженню й поширенню фольклору становить тривала відсутність загальнодержавницької ідеології, що ґрунтувалась би на українській національній ідеї з відповідними ціннісними орієнтаціями на утвердження парадигми власної природовідповідності, а не на глобалізаційні чи локально-глобалізаційні стереотипи підпорядкованості, залежності й духовно-культурної аморфності. Нині експансія чужого в Україні загрожує знищенню власне українського національного духовно-культурного продукту, що вироблявся впродовж багатьох століть. Криза української влади впродовж тривалого періоду спричинилася до того, що й досі не вироблено чітких пріоритетів щодо підтримки національного виробника в галузі народної традиційної культури – чи не єдиному виду творчості без цензури; нема значних державних капіталовкладень у документацію (збирання, фіксацію), дослідження, збереження й пропаганду усної народної творчості [2]

Не викликає сумніву те, що пріоритетним в цьому плані є наукове вивчення народної творчості, оскільки основним триєдиним завданням

фольклористики є збирання, дослідження і видання зразків народної культури. До цього переліку завдань, безсумнівно, можна додати й повернення-впровадження фольклорних традицій в повсякдення. Але без серйозної і ґрунтовної підтримки держави одного бажання науковців та прихильників-аматорів недостатньо. "Народна пам'ять (і в цілому інформаційно-художня свідомість) береже орієнтири етнічного буття. Фольклор – надзвичайно потужне інформаційне джерело. Саме він (його інформаційна наповненість) свідчить про існування свідомості на "прарівні", а це – наявність первинних кодових знаків пам'яті. Фольклор обіймає всі інформаційні горизонти менталітетного "я", що репрезентує систему українська душа" [1, 17]. І для розкриття цієї складної "системи українська душа" потрібна серйозна робота не тільки на загальнодержавному рівні, а й на європейському.

Генеральна конференція ЮНЕСКО 1989 року, відзначивши соціальне, економічне і політичне значення фольклору в історії та сучасній культурі суспільства, визнала існування небезпеки, яка загрожує йому сьогодні, і рекомендувала усім країнам – членам ЮНЕСКО розробити спеціальні правові положення та плани організаційних заходів щодо збереження і захисту традиційної культури.

Для України питання дослідження, збереження та популяризації фольклору набувають особливого значення, насамперед у зв'язку з могутнім духовно-творчим потенціалом української традиційної культури, яка є головним чинником морально-естетичного самооздоровлення, збереження і розвитку української мови, відродження національної свідомості, духовності народу, підґрунтям розвитку професійного мистецтва.

Сучасні міграційні процеси спричиняють стирання етнокультурного різноманіття народів, їх колориту та неповторності. Заклади культури у сільській місцевості, які завжди були осередками розвитку народної творчості та збереження народних традицій, перебувають у кризовому стані,

не мають необхідних технічних засобів.

Фінансово-економічна криза позначилася на кадровому забезпеченні закладів культури у сільській місцевості. Неспроможність утримувати високопрофесійних спеціалістів (низька заробітна плата, відсутність житла) є причиною відпливу кваліфікованих кадрів в інші галузі. У сільській місцевості залишається лише близько 25 відсотків направлених сюди на роботу випускників вищих навчальних закладів культури і мистецтва I – II рівня акредитації.

Загрозою збереженню нематеріальної культури стало прискорення темпів урбанізації, старіння і зменшення кількості сільського населення, яке є основним носієм і зберігачем народних традицій. Молодь мало цікавиться традиційною культурою, про що свідчить зростання кількості конкурсів і фестивалів популярної музики, тоді як фестивалі, присвячені традиційній культурі, збирають переважно людей старшого віку або науковців.

Проведені Міністерством культури огляди народної творчості виявили загрозову тенденцію, яка є характерною для сучасного стану розвитку аматорського мистецтва, – часткова втрата народних традицій в деяких регіонах.

Участь України у міжнародних культурних проектах у сфері традиційної культури в основному зводиться до фольклорних фестивалів, які орієнтовані переважно на презентаційні форми показу фольклору. Існує потреба в поглибленні змістовного підходу до фестивального руху у сфері традиційної культури, поєднанні його з науковими дослідженнями. В означеному напрямку вже відбуваються позитивні зрушення. Так, відомий пісенний фестиваль "Червона рута" вперше в 2010 році ввів нову номінацію автентичного фольклору. В рамках фестивалю проведені семінари, на яких відбулася зустріч керівників колективів з провідними науковцями-фольклористами, музикознавцями. Мета семінарів – доступ керівників фольклорних гуртів до фондів фольклорних архівів та наукової літератури.

Але попри загрозові цифри, швидкі темпи урбанізації культури в означеному напрямку відбуваються певні зрушення. І неабияке значення в цьому руслі відводиться регіональній політиці збереження народної культури та фольклору. Зосередження уваги на окремих регіональних і локальних складових фольклорного масиву дає можливість глибше пізнати народну словесну традицію окремих місцевостей з урахуванням географічно-територіальних особливостей, культурно-історичних, суспільно-політичних та національних факторів. Великою складовою українського фольклору є народна творчість так званих поліетнічних територій. Дослідження народної традиції та фольклору однієї із таких територій, якою є Українське Подунав'я, дасть змогу визначити місцеві особливості, місцеву специфіку народної культури, особливості її побутування в місті, встановити пріоритети зв'язку "село-місто", вирішити проблему її картографування, створять реальну основу для повноцінного осмислення фольклору України і українського фольклору як загальнонаціональної етнокультурної цілісності в єдності її минулих надбань і новочасного фольклорного процесу.

Неабияка роль в напрямку відродження народних традицій, звичаїв, обрядів, збереженню фольклорного матеріалу відводиться навчальним та культурним закладам, етнографічно-фольклористичним осередкам, творчим колективам, місцевій пресі, радіо, телебаченню та науковцям регіону.

Кафедра української літератури та фольклорно-етнографічний гурток "Орлена" Ізмаїльського державного гуманітарного університету проводить значну роботу з дослідження історико-культурної спадщини, організації та проведенні експедиційно-пошукової роботи та наукового опрацювання матеріалів польових знахідок. За роки наполегливої роботи керівниками та учасниками фольклорно-етнографічного гуртка комплексно обстежено понад тридцять населених пунктів в межиріччі пониззя Дністра і Дунаю, де тепер знаходяться Білгород-Дністровський, Саратовський, Татарбунарський, Тарутинський, Арцизький, Кілійський, Ізмаїльський, Болградський та

Ренійський райони Одеської області. Особливе значення має те, що обстежені райони входять до складу Українського Подунав'я – поліетнічного регіону зі стійкими традиціями, й саме тому потребують нагальної уваги до питань збереження етнокультурної спадщини кожного етносу регіону. Фонди лабораторії нараховують понад 200 аудіо касет, 30 відеокасет, 40 СД-дисків, біля 500 фотографій. Зібрана значна кількість предметів народно-ужиткового мистецтва та елементів народного одягу, створено кабінет фольклору. Опрацьовані експедиційні матеріали лягли в основу досліджень та публікацій автора статті та поповнили репертуар творчих колективів гуртка й регіону. Великою популярністю в учасників фольклорно-етнографічного кабінету-лабораторії та усіх шанувальників народної культури міста і краю користується цикл концертів-зустрічей із автентичними сільськими виконавцями, що проходять в кабінеті, проведення традиційних свят-вечорів. Склад учасників свят-вечорів – студенти Ізмаїльського державного гуманітарного університету, ліцеїсти Ізмаїльського регіонального педагогічного ліцею, учні Ізмаїльської дитячої музичної школи №2. Вік учасників – від 10-ти до 22 років. "У нас час одним із найпродуктивніших середовищ функціонування традиційного фольклору є студентство. У репертуарі цієї молодіжної верстви простежується одночасно і певна застиглість давніх розважально-естетичних форм народної творчості (обрядові обходи, ігри, ряження, ворожіння тощо), і жвава змістова їх актуалізація в нових суспільно-культурних контекстах. Це зумовлено особливостями студентського світогляду, який відзначається, з однієї сторони, народотрадиційним консерватизмом, з іншої, прогресивністю мислення" [6, 229]. Учасники свят ставлять собі за мету відтворення на наукових засадах обраних регіональних манер співу. Принцип – відтворювати лиш те, що записано у власних етнографічних експедиціях – є засадничим для виконавців та їх керівника. Репертуар береться безпосередньо в терені, ніколи не користуються матеріалами інших збирачів,

друкованими записами пісень. Не припускається ніяка обробка мелодій. Виконується традиційна вокальна музика Українського Подунав'я, записана в цих теренах керівником гурту (у 1985-2004 рр.) та його учасниками (1988-2010 рр.). Специфічна історія подунайського регіону – сусідство кількох етнічних груп – утворила багатобарвний набір мелодій, відмінних для кожної етнічної групи. Головними для регіону є пісні, пов'язані з віхами землеробського календаря: *колядки, щедрівки, весняні закличні і хороводи, купальські...* У своєму репертуарі учасники фольклорно-етнографічного гурту спираються саме на такі мелодії, виконуючи їх у відповідну пору року разом з ритуалами, забавами. Наслідуючи місцеві народні традиції, щороку відтворюють давні ритуали Проводів зими, колядування, водіння "Кози", Великодніх ігрищ, Купала, Масляниці (місцева традиція сіл, де компактно проживають росіяни-старообрядці – липовани та некрасівці). Молодь знаходить в давній культурі безліч привабливих рис, котрі стали необхідним емоційним контекстом її життя: святковість, урочистість ритуалів; рухливість, ритмічність хороводів, танців, спритність, розкутість, жарти традиційних забав. У традиційній музиці молодих співаків захоплює магія колективного ритуального співу – унісонне злиття яскравих голосних тембрів справляє містичне враження як на самих виконавців, так і на їхніх слухачів. Чарує свіжість музичних інтонацій. Для кожного співака відкриваються можливості самовиявлення: індивідуальні розгалуження мелодичних ліній у календарних піснях (так звана гетерофонія) [4], "змагання" сольних партій у ліриці, що досягають вищого рівня музичного опікування – імпровізації. Окрім того, в кабінеті створено потужний архів польових матеріалів, що служить базою для наукових досліджень традиційної культури краю та основою репертуару студентських колективів художньої самодіяльності.

Народні традиції та ранньотрадиційна музика більшості європейських народів зафіксована лише в письмових джерелах. Українці ще мають

унікальну можливість спостерігати свою традиційну музичну культуру в "живому звучанні". Автентичне виконання етнічної музики, тобто виконання її природними носіями звичаїв і традицій, сьогодні завершує довгу епоху свого існування. Сучасні збирачі фольклору працюють з останнім поколінням носіїв етнічної музики, котре ще пам'ятає, за яких обставин та яким чином виконувались найдавніші тексти, ритуальні мелодії, що ними супроводжувались найбільші давньоукраїнські свята. Сьогодні давнім виконавцям наслідують не їхні безпосередні нащадки, як то велося віками, а, як не парадоксально – *міська молодь*. Цей рух зародився в містах України не так давно, керований, головним чином, професійними дослідниками фольклору. Здебільшого це молодіжні колективи, що ставлять собі за мету якомога більш точно наслідувати певну локальну фольклорну традицію, подекуди вужче музичну традицію.

Серед міських колективів народної творчості помітне місце займає гурт "Кобзарська дума". Учасниками цього гурту є ветерани. І це ще одна особливість сьогодення. Простежується процес нівелювання традиційної регламентації побутування тих чи інших пісенних груп. Фольклорні твори (частіше обрядові) колись і тепер виконували зазвичай дівчата та жінки, правда традиційне домінування дівоцького співу поступово змінилося жіночим. Нині народні твори здебільшого співають жінки старшого віку; і лише окремі твори (в основному жартівливі) виконують представники молодшого покоління (традиційно це вихідці із села, що укорінилися в місті).

Погоджуємося з твердженням М.Дмитренка, що задля успішної розбудови України особлива роль відводиться "формуванню національної свідомості" [2], відтворенню фольклорної пам'яті. Реалізації такої важливої місії сприятиме обов'язкове викладання спецкурсів з фольклору в загальноосвітніх закладах, відкриття відповідних студій при будинках культури та міських центрах позашкільної роботи та дитячої творчості, що дозволить активізувати популяризаторську роботу серед молодшого

покоління. І першим кроком до реалізації таких планів є створення дитячих гуртків художньої самодіяльності до репертуару яких активно залучаються фольклорні твори (обрядові, ліричні, жартівливі), народні танці; проведення фестивалів народної творчості.

Вже традицією стало проведення в м. Ізмаїлі Всеукраїнського фестивалю національних культур, в якому беруть участь делегації з різних регіонів України. Цьогорічне свято національних культур зібрало понад 400 учасників. Культурна програма фестивалю розпочалася з екскурсії по Дунаю на теплоході "Чайка". Учасники фестивалю роз'їхалися по селах Ізмаїльського району, де компактно проживають українці та представники національних меншин. У болгарській Кам'янці виступали греки, болгар, кримські татари, роми, росіяни з Донецької, Кіровоградської областей, автономної республіки Крим, з Полтави і Запоріжжя. Село Утконосівка приймала закарпатських угорців і румун з Чернівецької області. У с. Багатому, де в основному мешкають бессарабські болгар, фольклорні колективи з Житомирської, Київської, Львівської та Сумської областей представляли народне мистецтво українських німців, євреї, греків, ромів. У с. Кирнички виступали посланці з Дніпропетровська, Севастополя, Харкова, Чернігова, Миколаєва. Вони ознайомили з культурою етнічних болгар і показали зразки народної творчості азербайджанців, німців, корейців, караїмів, поляків, угорців. Українське с. Кислиця відвідала велика делегація чехів, поляків, кримських татар, українців і вірмен з Вінницької, Волинської, Херсонської, Луганської, Рівненської, Хмельницької областей.

В архівах місцевого телебачення створена картотека відеозаписів рідкісних фольклорних творів та народних обрядів регіону. Ведеться активна робота по створенню спеціальних телепередач фольклорно-етнографічної направленості. Матеріалом для цих передач стають найрізноманітніші фестивалі, свята народної творчості, вечори народної культури етносів Подунав'я (українців, болгар, молдаван, гагаузів та ін.).

Активно ведеться робота з переведення на сучасні цифрові носії записів фольклору, що зберігаються в наукових установах (Ізмаїльському державному гуманітарному університеті), навчальних закладах і приватних колекціях (колекція В.Телеуці). Планується видання збірників, що дозволить ознайомитися з перлинами народної творчості широкому колу шанувальників.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що збереження народної традиції відбувається завдяки новим рівням, передусім урбаністичному та молодіжному (студентському). Народна творчість, звичаї та обряди все більше входять в життя молодшого покоління. Попри всі складності та негаразди в економічному житті, в регіоні відчутна тенденція відновлення народних традицій. Як бачимо, місто стає тим акумулюючим фактором, який дає поштовх до всебічного вивчення та збереження народних традицій і словесної фольклорної творчості. Освітні заклади, наукові центри при університеті, міський центр позашкільної роботи і дитячої творчості, радіо, преса і місцеве телебачення все активніше включаються у збирання та дослідження фольклорних пам'яток краю, пропагування їх серед населення.

Література

1. Буряк В. Міфологічне і фольклорне мислення у контексті свідомісної еволюції етносу // Нове життя старих традицій. Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті / Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках У Міжнародного фестивалю українського фольклору "Берегиня" / За ред. проф. В.Давидюка. – Луцьк: ПВД "Твердиня", 2007. – С.9 – 18.

2. Дмитренко М. Український фольклор і сучасний світ // Матеріали VI культурологічних читань пам'яті Володимира Подкопаєва "Національний

мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів" / http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_7_3.php.

3. Кузьменко В.В., Гончаренко Л.А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: Навчальний посібник. – Херсон: РІПО, 2006. – 92 с.

4. Пономарьов А. Українська етнографія / <http://etno.us.org.ua/book2/lecture09.html>.

5. Сокіл Г. Пісенні новотвори: питання традиції та інновації (сучасний погляд на дослідження галицьких фольклористів кінця XIX – XX ст. // Нове життя старих традицій. Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті / Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках У Міжнародного фестивалю українського фольклору "Берегиня" / За ред. проф. В.Давидюка. – Луцьк: ПВД "Твердиня", 2007. – С.213 – 219.

6. Харчишин О. Народна драма та її елементи у студентському побутуванні (збереженість і розвиток етнотрадицій) // Нове життя старих традицій. Традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті / Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках У Міжнародного фестивалю українського фольклору "Берегиня" / За ред. проф. В.Давидюка. – Луцьк: ПВД "Твердиня", 2007. – С.229 – 237.